

Klimatförändringen, Norden och Ryssland

Helsingfors den 10 november 2009

Kristina Persson,
Föreningen Norden, Sverige

Kristina Persson är ordförande i svenska Föreningen Norden. Hon har varit riksdagsledamot för socialdemokraterna, landshövding i Jämtlands län och vice riksbankchef. Kristina

Persson är dessutom ordförande i Global Utmaning, en fristående tanke- och informationsmedja som vill

bidra till ett öppet och inkluderande samhälle och en hållbar utveckling i ekologisk, social och ekonomisk mening.

Mina damer och herrar,

Tack för inbjudan, jag är mycket hedrad av att få delta i denna viktiga konferens, berömd i hela Norden!

Mitt tema är stort och brett: Klimatförändringen, Norden och Ryssland.... Ändå hänger alltihop samman och kommer att spela en stor roll för vår framtid.

Norden i världen

Det finns skeden i samhällsutvecklingen som mer än andra framstår som formativa, när maktförhållandena ändras och kraven på gemensamt ansvar tar sig nya uttryck. Tiden efter andra världskriget var en sådan tid, då nästan alla multilaterala organisationer som vi har idag

bildades. Men arbetet för att uppnå detta startade långt tidigare. Det bar frukt först efter, och sannolikt till följd av andra världskriget.

Just nu lever vi i en sådan tid: Globaliseringen med nya stora spelare på världsarenan och insikterna om våra starka ömsesidiga beroenden samt – inte minst – klimatfrågan tvingar oss att tänka om och tänka nytt.

Jag deltog i en konferens i Bryssel i förra veckan, och om jag kort ska sammanfatta vad president Barroso och ett antal kända ekonomer sa, så innebär globalisering, ekonomisk kris och klimatkris att Europa måste "återuppfinna" (reinvent) sin sociala modell, och att den måste präglas av mycket mer kvalitet och sociala hänsyn än tidigare.

Vi ska inte tillbaka till vare sig statsägande eller nyliberalism. Europa ska visa världen med sina värderingar och sin "soft power" att det är hållbar utveckling och rättvisa som står på dagordningen.

Och att detta inte står i strid med konkurrenskraft och god tillväxt.

På mig låter det som om vi nordbor skulle kunna få en viktig roll att spela i framtiden, i vår egenskap av "champions" i denna, nya värld. Det var inga gröna vänsteraktivister som sa detta. Så någonting har definitivt hänt. Vad som däremot **inte** har hänt ännu, är att Europa hittat medlen, formerna för att skapa detta hållbara och rättvisa samhälle. Och kanske ännu viktigare, hittat vägarna för att påverka andra, t.ex. Kina, USA och Ryssland.

Europa är svagt just nu och de globala institutionerna är ännu svagare. EU förmår inte uppträda som den reformkraft som det internationella samarbetet skulle behöva. Tvärtom, vi spjärnar emot och vill t.ex. fortsätta att ha 8-9 stolar i IMF:s (Internationella Valutafondens) styrelse. 2 skulle vara mer adekvat. Och på vår egen hemmaplan sprider sig arbetslöshet och främlingsfientlighet i krisens spår.

Det är lätt att prata vackert men svårt att verkligen förändra. Förmodligen har ett starkt samarbete mellan världens stater aldrig varit mer angeläget än nu, men nationernas förmåga att reformera sitt samarbete saknas.

Maktförhållandena i världen förändras också snabbt, till följd av USA:s svaga ekonomi och beroende av omvärlden, i kombination med att stora länder som Kina och Indien växer och kräver ökat inflytande.

Vad världen behöver är långsiktiga och trovärdiga visioner av en fungerande global struktur, som ger de regelverk och former för samarbetet som behövs. För detta krävs ledare som sätter de gemensamma problemen och saken före makt och kortsiktiga, nationella intressen.

Klimathotet kräver omgående gemensamma strategier och lösningar. Kanske detta kommer att frigöra också den sociala kreativiteten? Våra färskaste erfarenheter av finanskrisen har öppnat ett fönster för reformer av den s.k. globala, finansiella

arkitekturen. Och den informella grupperingen "G 20" har seglat upp som den "institution" som tar ansvar.

Många tror att vi är på väg mot en s.k. multipolär värld med bl.a. EU, Kina och USA som tunga poler. Andra förutser att Kina och USA i praktiken kommer att fungera som ett "G2" och leda världens utveckling. Oavsett vilket, uppstår frågan vilken roll som små stater som de nordiska kan spela.

Världen genomgår fundamentala förändringar. Det är ett skede som kan tas tillvara för att säkra fred och välstånd till fler - eller förspillas och leda till motsatsen. I detta skede skulle Norden kunna spela en viktig roll - om våra regeringar ville det. Om de beslöt sig för att börja agera som en samlad kraft. Norden har bättre förutsättningar för att utöva inflytande än många andra. Den nordiska modellen är en förebild, både i EU och utanför. Tillsammans är vi inte ens små, i ekonomisk mening är vi världens 10e största region. Norges utrikesminister Jonas Gahr Stöhre

driver till min glädje en idé som även jag har fört fram offentligt, att Norden borde söka få en gemensam plats i G20. Detta är ett bra exempel på vad Norden borde göra, om man vill spela en roll.

Ryssland

Ett enat Norden skulle kunna ta ett mycket större ansvar för att påverka Ryssland till att bli en mer konstruktiv medspelare i det globala samarbetet, en aktör som inte i första hand drivs av stormaktsambitioner och vilja att dominera, utan en partner bland andra.

Ryssland är allt annat än en postmodern säkerhetspolitisk aktör, skriver forskaren Carolina Vendil Pallin i senaste numret av Nordisk Tidskrift. Ur ryskt perspektiv är säkerhet fortfarande ett nollsumme-spel där hård eller militär säkerhet är överordnad. EU-länderna har gett upp en del av sin suveränitet för att gemensamt vinna i trygghet och välstånd. Det synsättet är nästan rakt motsatt det som dominerar i den ryska politiska ledningen,

där varje uns av nationell suveränitet bör bevaras, skriver Pallin.

Den ryska regeringens intresse för Norden är kanske inte så stort men även andra ekonomiska och mänskliga kontakter har betydelse. Historien visar att stater som isolerar sig från omvärlden går miste om en uthålligt god ekonomisk utveckling, i längden även politiskt inflytande. Dynamiken blir för svag och den sociala innovativiteten hämmas.

Till all lycka för ryssarna - även för oss - är Ryssland inte längre ett slutet land ekonomiskt. Nu återstår att bygga starkare, mänskliga och sociala band mellan Norden och Ryssland. Men Norden saknar än så länge en Rysslandspolitik. Liksom EU, för den delen men den är nog svårare att åstadkomma.

Den 29 oktober antog det Europeiska rådet en ny Östersjöstrategi. Den kan beskrivas som en handlingsplan för att förbättra insatserna för miljö, säkerhet och ekonomisk utveckling. Detta är förstås mycket angeläget. Vad som saknas är stöd

till samarbetet och kontakterna mellan människor - kulturutbyte och socialt samarbete. Det nordiska samarbetet kan tjäna som förebild, vi har ett finmaskigt nät av relationer mellan individer, föreningar, företag, myndigheter och politiker. Detta har bidragit till att vår region är en av de mest framgångsrika i världen.

Ryssland saknas i den nya Östersjöstrategin. Visserligen säger man att de är välkomna att delta men Rysslands medverkan är viktigare än så. Och det som EU inte kan göra, kan Norden göra: I Östersjö-samarbetet finns en naturlig och självklar möjlighet att inkludera Ryssland i ett samarbete mellan Europas demokratier och civilsamhällen. Den möjligheten bör vi inte missa.

Såväl i Ryssland som i de övriga Östersjöländerna finns ett intresse från ideella organisationer, yrkesgrupper, lokala politiker och studenter att knyta nära kontakter med Norden. Men tyvärr saknas ofta de nödvändiga resurserna eller intresset från centralt håll. Inte bara i Ryssland utan även hos oss: Nästa år upphör det sista av

den svenska biståndsmyndighetens stöd till enskilda organisationer för Rysslands-samarbetet.

Norges förre utrikesminister, Thorvald Stoltenberg har lagt upp till bildandet av ett tätare nordiskt försvarssamarbete. Föreningarna Norden stödjer hans förslag. En nordisk allians skulle också skapa en plattform för att formulera konstruktiva strategier i förhållande till Ryssland. Inte bara i säkerhetspolitiska syften utan också för migration, energi och miljöpolitik.

Ryssland behöver oss. Vi ligger långt framme i utvecklingen av förnyelsebar energi, teknik och lösningar för miljön. Hela världen står i begrepp att inleda en resa bort från beroendet av fossila bränslen. Det land som framhärdar att vara beroende av exporten av gas och olja riskerar att få uppleva en vikande tillväxt i framtiden. Enligt den internationella energimyndigheten kommer den globala efterfrågan på gas att minska med 17% fram till 2030 om 2 graders målet ska klaras, jämfört med "business as usual"- alternativet.

Det land som inte förstår att man måste ligga långt fram i värdekedjan på nya växande marknader som förnyelsebar energi och miljöteknik tappar i konkurrenskraft. Och ett land som blir ekonomiskt svagt kan också bli politiskt instabilt. Det ligger därför på många sätt i vårt eget intresse att Ryssland får en gynnsam utveckling.

Den nordliga dimensionen har fått en värdefull tillämpning i form av stora miljö- och klimat projekt med hjälp av lån från NIB och Nefco, bl.a åtgärder för energieffektivisering i skolor och daghem i ryska Karelen. Den nordliga dimensionen som lanserades av Finland behöver få ett starkt innehåll, både socialt och ekonomiskt.

På senare tid har det börjat komma signaler att Ryssland nu tar klimathotet på större allvar. Våren 2009 lanserade den ryska regeringen sin Klimatdoktrin i vilken frågans allvar för första gången erkänns. Miljöministern Yury Trutnev skrev i Moscow Times i april i år om de svåra följderna för Ryssland av klimatuppvärmningen

och annonserade stränga påföljder för olika brott mot miljön.

Men inför Köpenhamn har Ryssland formulerat en position som innebär att man kommer att fortsätta att öka sina utsläpp. Det är naturligtvis inte acceptabelt. Om Ryssland vill ha inflytande i världen måste de också ta ett moraliskt ansvar för gemensamma problem.

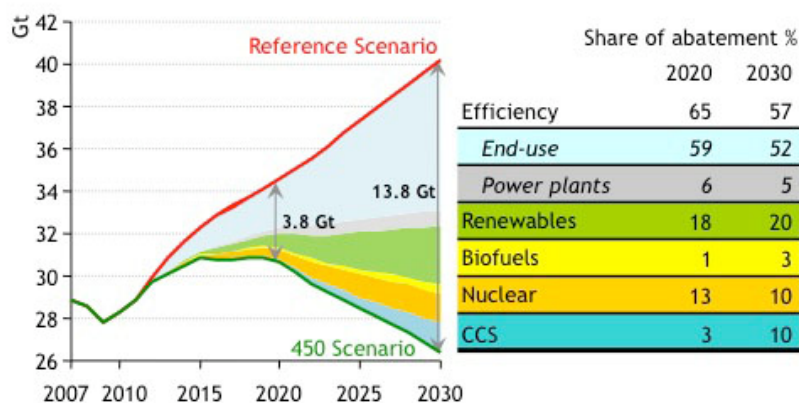
Klimatfrågan

Klimatuppvärmningen är ett gigantiskt hot som kommer att omstrukturera våra samhällen lika mycket som industrialiseringen gjorde. Skillnaden är att det som då tog 150 år eller mer ska vi nu klara på 10-15 år. Det kan låta som en omöjlighet. Det är kanske en omöjlighet, men vi måste försöka. Ju längre vi väntar desto svårare och dyrare kommer det att bli.

Nicholas Stern, Världsbankens tidigare chefsekonom har visat att kostnaderna för att vidta åtgärder inte behöver uppgå till mer än 1%

av BNP 2050 medan underlåtenhet att göra det skulle kosta mångdubbelt mer.

Ökningen av CO₂ utsläpp till 2030 - och hur den ska kunna minska i 450 scenariot

Efficiency measures account for two-thirds of the 3.8 Gt of abatement in 2020, with renewables contributing close to one-fifth

©OECD/IEA

IEA (International Energy Agency) visar i en alldeles färsk rapport att 2015 måste den kraftigt ökande utsläppskurvan brytas av och bytas till sin motsats. Det går att stoppa halten av CO₂ vid 450 ppm - vilket anses vara den maximala nivån om uppvärmningen ska kunna hejdas vid +2 grader – men då måste stora förändringar ske i världens elproduktion, uppvärmning, ventilation,

byggande, transporter och inte minst industrideknik.

IEA har i sin rapport - som offentliggörs nu i dagarna - räknat ut att ökad energieffektivitet kan svara för 57 % av minskningen fram till 2030, förnyelsebar energi för 20 %, kärnkraften för 10% liksom användningen av CCS (Carbon Capture and Storage) .

Om vi inte gör någonting, kommer utsläppen av CO2 att fördubblas till 2050. Det skulle kunna betyda en uppvärmning med 3-4 grader, kanske mer, beroende på om den tundran tinar och halten av metan ökar kraftigt - vilket man redan ser tecken på.

Detta är den värld som vi skulle lämna över till våra barn att hantera, med risk för stora flyktingströmmar, översvämningar i låglänta områden och ökenutbredning i Afrika och i södra Europa.

Vi är förstås lyckligt lottade här i norr. I större delen av Norden får vi sannolikt bättre

odlingsförutsättningar, vi har massor med färskvatten, gott om utrymme och ett klimat som bara blir behagligare. Stockholm kommer att bli som Paris idag. Men världsekonomin kommer till följd av klimat-katastroferna att dyka på ett sätt som får dagens lågkonjunktur att verka som rena söndagsskoleutflykten. Och vilka drabbas då värst? Jo, länder som Finland och Sverige, där exporten utgör 40 – 50 % av BNP.

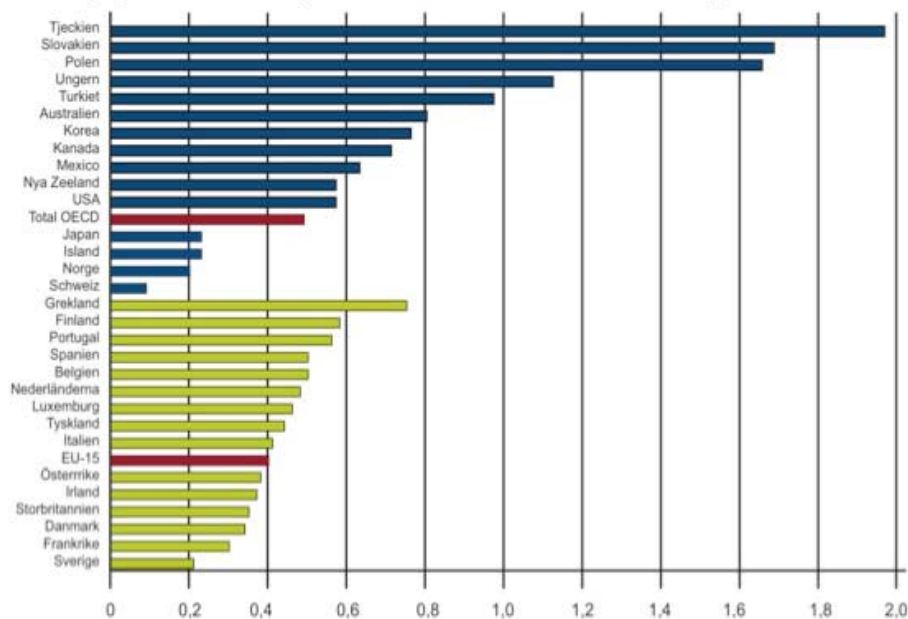
Detta är ingen fantasifull dystopi, det är vad forskningen ser som en - visserligen inte säker men möjlig, till och med sannolik utveckling - **om** vi inte snabbt bryter vårt beroende av fossila bränslen.

Det som krävs är politiskt ledarskap och reaktions- snabba näringslivsföreträdare. Problemet är att näringslivet behöver de politiska besluten för att tillräckligt snabbt vidta tillräckligt långtgående åtgärder. Viktigast är att få ett pris på koldioxiden, den växthusgas som just nu gör mest skada. Det måste bli lönsamt att spara och byta från fossilt till förnyelsebart. Idag är olja, gas och kol alldeles för

billiga och vi har system, skatter och infrastruktur som är helt anpassade till dem.

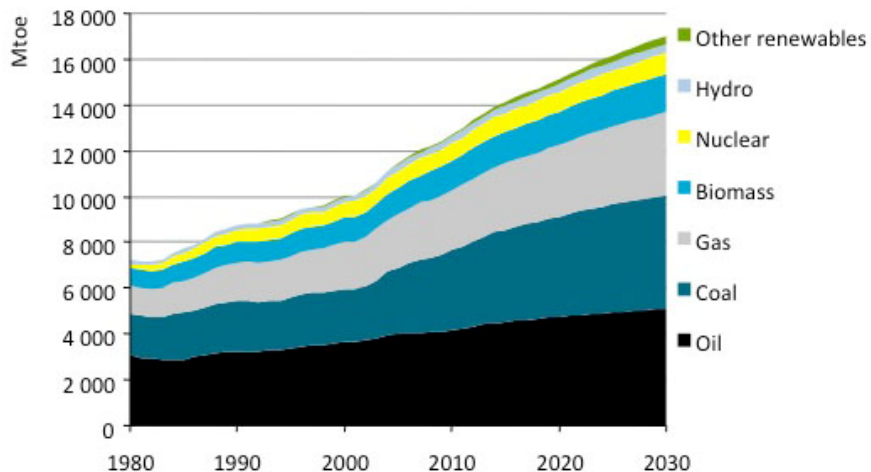
Näringslivet kommer att finna - har redan funnit! - att energieffektivisering är mycket lönsamt. Den svenska Energimyndigheten har specialgranskat 13 sektorer och funnit att det går att spara 40 % av energianvändningen redan till 2020 med känd, tillgänglig teknik. Och då ligger ändå Sverige i utgångsläget långt före andra länder, som därmed har en ännu större sparpotential. Detsamma gäller energiförbrukningen i bostäder och byggande.

Utsläpp av CO2 per BNP-enhet i Europa

IEAs scenario räknar med att hälften av världens energiförsörjning måste ske från förnyelsebara källor år 2050

Referens-scenariot: Efterfrågan på energi globalt

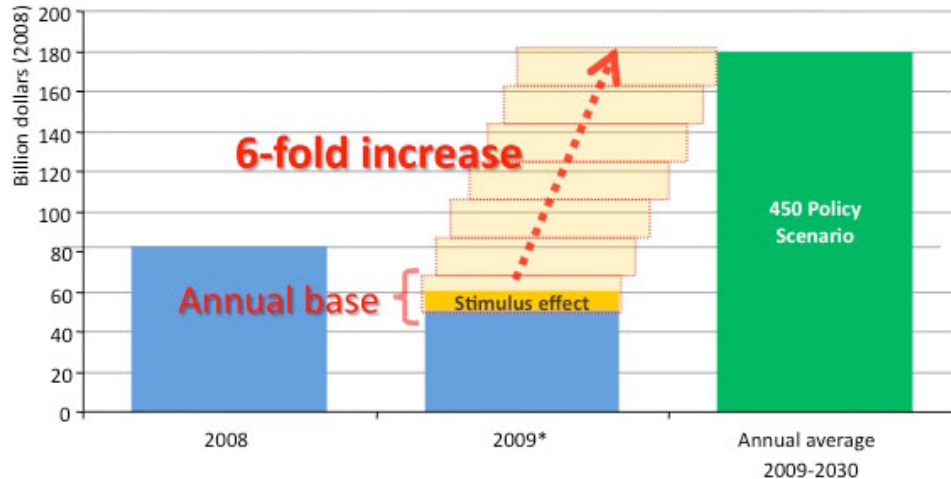
*World energy demand expands by 45% between now and 2030 – an average rate of increase of 1.6% per year – with coal accounting for more than a third of the overall rise
This is clearly not sustainable...*

© OECD/IEA - 2009

Men med dagens trender kommer ökningen till 85 % att vara fossila energislag, allra mest kol -det energislag som släpper ut mest CO2.

Globala investeringar i förnyelsebar kraftproduktion till 2030

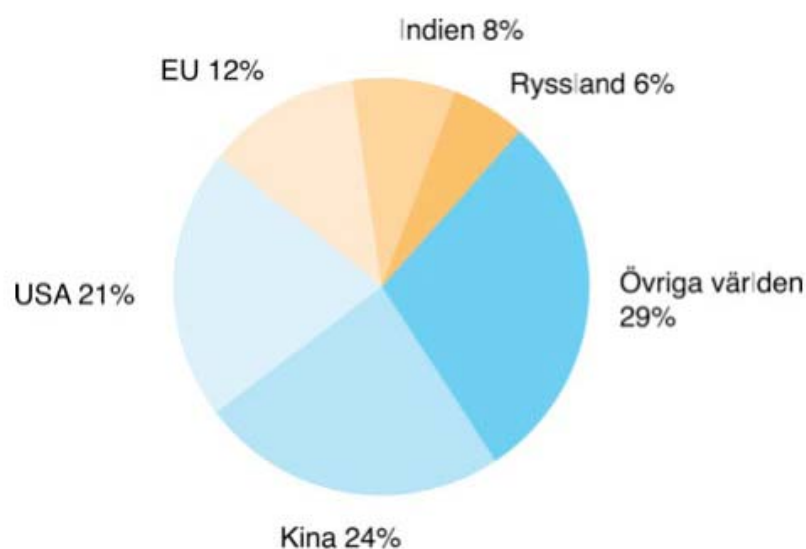
To achieve the 450 Policy Scenario, governments would need 6-fold increase in level of total renewables investment triggered by their policy frameworks and incentives.

©OECD/IEA

För att både tillåta en ökande energiproduktion, vilket är helt nödvändigt för fattiga länder och samtidigt kraftigt minska fossilbränsleanvändningen måste investeringarna i förnyelsebara källor 6-dubblas fram till år 2050. Vilken marknad får vi inte då för somliga av våra nordiska företag! Därmed har jag också sagt att klimathotet rymmer stora möjligheter för de

industrier och länder som förstår att de snabbt måste ställa om.

Det är politiken som oroar mig, det verkar inte troligt att vi får ett globalt avtal i Köpenhamn. USA kommer inte att kunna ställa upp med bindande åtaganden, därmed kommer inte heller Kina att gå med på det. Men Köpenhamn blir förhoppningsvis bara början på en process som tillräckligt snart leder till ett stopp för ökande utsläpp.

USA måste gå före, precis som Europa. USA släpper ut 20 ton per capita det är bara för att Kina har så stor befolkning som det idag är världens största utsläppare. Problemet är att deras utsläpp ökar så snabbt. Och utan åtaganden

från u-länder och tillväxtländer kommer vi aldrig att klara av att bromsa uppvärmningen vid 2 grader.

Ett område där Norden omgående borde samlas och formulera en gemensam politik är Arktis. Den globala uppvärmningen frigör nya, väldiga områden för utvinning av gas och olja, så mycket som en fjärdedel av världens ännu oupptäckta gas- och oljereserver kan finnas där.

Avsmältningen öppnar upp för nya och snabbare fartygsvägar, mellan t.ex. Nordamerika och Japan vilket kan öka spänningen i området och skapa stora problem för Arktis känsliga ekologi.

Det vore bra för Arktis om Norden kunde ta på sig en tuffare och mer pådrivande roll. För att lyckas med det måste vi stå enade. Varför inte driva att Arktis får en status liknande Antarktis? I det området har inget enskilt land suveränitet, förhållandena där regleras av den internationella folkrätten. Idag är vi splittrade i frågor om Arktis, målet borde vara att formulera en gemensam strategi.

Avslutning

På nordiska rådets session i Stockholm nyligen talades det om att globaliseringen och klimatfrågan skapar vind i seglen för det nordiska samarbetet. Men än så länge har vi inte sett så mycket konkreta resultat av detta.

”Framtidsutsikterna för ett enat Norden borde vara lysande om bara någon sätter fart.” Skrev en ledande svensk debattör i DN nyligen, Gunnar Wetterberg. Han föreslog att Norden bildar ett statsförbund där centralstatens naturliga uppgifter – utrikes- och säkerhetspolitik, finanspolitikens ramar, lagstiftningens huvudområden och invandring blev gemensamma.

Jag delar hans uppfattning. Det nordiska enandet skulle kunna gå långt före den europeiska integrationen men också bidra till denna, genom att vara förebild. Det är klart att det kommer att ta lång tid, kanske ett par generationer. Men

början till stora, fredliga förändringar är alltid visioner.

Världen är en helt annan idag än för 90 år sedan, när Föreningarna Norden bildades. Vi, de nordiska länderna är år 2010 mycket mera jämlika och jämstarka. Och - vill jag hävda - världen behöver oss.

Tack för ordet!

Illustration: Magnus Bard